

KNUT OTERHOLM

OPPDAGE, FORMIDLE OG BEGRUNNE

Den samtalebaserte vurderingens verdier
og betingelser



TFL 2025:1–2. LITTERÄRA VÄRDEN OCH VÄRDERINGAR

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v55i1.55927>

ISSN: 2001-094X

– Litterära värden och värderingar –

Copyright © 2025 Author(s). This is an open access article distributed
under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Ulike lesere innenfor det litterære feltet arbeider daglig med å vurdere litteraturens kvalitet og verdi. De formulerer og bestemmer både hver for seg og i ulike kollektive sammenslutninger litterære verks kvaliteter i en gitt sammenheng på et gitt tidspunkt. I denne artikkelen undersøkes organiserte lesergrupper som samtaler og diskuterer seg fram til hva som er skjønnlitterære bokers kvaliteter og verdier.

Et av medlemmene i juryen som deler ut Sveriges Radios Romanpris reflekterer over en heftig diskusjon de hadde i hennes lesesirkel. Om Tone Schunnessons roman *Dagarna, dagarna, dagarna* (2021) ”hade [vi] så väldigt olika uppfattningar, [...] utifrån om man bedömde boken eller om du bedömde [karaktären] Bibbs”.¹ I diskusjonene blant dem som deler ut DR Romanprisen (Radioen Romanpris fram til 2024), har uenigheten til tider vært stor, men samtalene samtidig gode. ”Vi kan opfatte bøgerne forskelligt, og nogen, de kunne simpelthen ikke udstå den [bog] som jeg holdt aller mest af [...] Men det gav nogle gode samtaler alligevel, fordi der var højt til himlen. Syntes jeg.”² Om uenighet oppleves som en verdi ved diskusjonene, gjør også enighet det. ”Det var ret fint at vi er 10 forskjellige mennesker der faktisk alle sammen stemte på Kelds bog [*Byen og Havet*, 2023] som nummer 2.”³ I et sakkyndigutvalg som vurderer litterær kvalitet for norsk Kulturråd, hevdes det at litt tvil på egen dømmekraft er viktig i det å bedømme godt. ”Det er viktig at man ikke får så stor tiltro til sin egen dømmekraft at man blir en veldig kynisk leser – her kan jeg fort se om dette er godt eller dårlig.”⁴

De korte utdragene som her er trukket fram, antyder at en vesentlig side ved den samtalebaserte vurderingsformen er hvordan uenighet og enighet formidles og tas imot. Dette er trekk artikkelen undersøker

gjennom overordnede spørsmål som: Hvilke kjennetegn har denne formen for vurdering? Hvilke verdier og betingelser tilskrives den? Hvordan kan forholdet mellom den enkelte og kollektivet forstås når litterær kvalitet skal vurderes? For å undersøke disse spørsmålene tar artikkelen utgangspunkt i Henrik Fürsts artikkel ”Making the Discovery: The Creativity of Selecting Fiction Manuscripts from the Slush Pile”.⁵ Enkelt sagt ser Fürst kvalitetsvurdering som en dynamisk prosess over to dimensjoner der en oppdager kvalitet og deretter legitimerer det en har oppdaget. Både estetisk og efferent lesemåte anvendes i utvelgelsesprosessen.⁶

Der Fürst viser at å oppdage og legitimere er viktige dimensjoner i redaktørenes arbeid for å skille ut hva som skal publiseres, argumenterer jeg for at *formidling*, det å formidle sine lesererfaringer til hverandre, er en tredje sentral dimensjon i vurderingsarbeidet. Jeg argumenterer også for at slike vurderingssamtaler både er praktisk innrettet og har estetisk kvalitet. Samtalene blir dermed et sted der en oppdager, gjenoppdager, formidler, begrunner og legitimerer litteraturens kvaliteter og verdier.

Til tross for at en god del verdivurdering i litteraturfeltet foregår kollektivt, i juryer og sakkyndigutvalg også videre, har studier av verdivurdering av litteratur tradisjonelt hatt den individuelle leseren i fokus, for eksempel en enkelt kritiker eller redaktør.⁷ Å undersøke kollektive vurderingspraksiser som både praktiske og estetiske fellesskap, vil bidra til å kunne forstå kompleksiteten, men også det (i en forstand) vanlige, ved litterær verdiforhandling. Med det relativt store spennet i materialet som er valgt for artikkelen, bidrar den til å beskrive noen fellestrekk ved den samtalebaserte vurderingsformen, som kan gjelde både for profesjonelle og ikke-profesjonelle aktører i litt ulike sammenhenger.

Om kollektivt vurderingsarbeid har noen fellestrekk, er profesjonelle og ikke-profesjonelle leseres kontekster også ulike. I den innledende presentasjonen av materialet er jeg derfor særlig opptatt av de ulike gruppenes kontekst, vurderingens hensikt og innramming. Innledningen følges av en presentasjon av artikkelens teoretiske perspektiv. De påfølgende analysene beveger seg mellom to nivå, der enkelte har et metaperspektiv på vurderingsprosessen som når det reflekteres over samtalens verdi for vurderingsarbeidet, mens andre er

mer innrettet mot de faktiske vurderingene. Artikkelen avsluttes med en kort perspektiverende betraktning.

Materialet. Vurderingspraksisenes hensikt og kontekst

Materialet for artikkelen er hentet fra DR Romanprisen og Sveriges Radios Romanpris, Det litterære Råd i Den norske Forfatterforening (DNF) som vurderer litterær kvalitet med henblikk på kommende medlemskap i foreningen⁸ og vurderingsutvalg for henholdsvis lyrikk og prosa i norsk Kulturråd (fra 2023 Kulturdirektoratet) som vurderer kvalitet med henblikk på innkjøp til norske folkebibliotek.⁹ Materialet fra lytternes romanpriser er transkribert fra offentlig tilgjengelige radioopptak i perioden 2021–2024,¹⁰ mens det fra de profesjonelle leserne er samlet inn gjennom observasjoner og intervjuer før 2019.¹¹ Materialet anvendes i artikkelen for å eksemplifisere vurderingens tre nevnte dimensjoner, samtalenes praktiske innretning og estiske forankring.

Hva man skal oppnå, vurderingens hensikt, har betydning for diskusjonen. Å vurdere litterær kvalitet for å se om verket er godt nok for innkjøp til biblioteket, oppnå medlemskap i en forfatterforening eller tildeles en lytterpris på radio, gir ulike diskusjoner og fremhever ulike verdier ved litteraturen. Å ta bort det svake eller peke ut en vinner blant allerede nominerte bøker styrer lesernes oppmerksomhet mot ulike sider av verket de vurderer.

Til radioprisene er de nominerte romanene plukket ut av en fagjury og holder i den forstand en viss teknisk og håndverksmessig standard. I Danmark nomineres 6 romaner av DR i samarbeid med representanter fra landets biblioteker, mens i Sverige nomineres 4 romaner av kulturredaksjonens anmeldersenter.¹² I Sveriges Radios pris består juryen av representanter fra lesere fra folkebibliotekene. Medlemmer har tidligere søkt om å være med i disse. Jurysystemet i Danmark er litt ulikt det svenske. Etter diskusjoner i leseringene på biblioteket kåres vinneren på bakgrunn av en ”afstemning blandt alle bibliotekernes DR Roman-læseklubber”.¹³ Utvalgte representanter fra leseringene er med på prisutdelingen der de intervjues om arbeidet.

I en av leseringene fra Danmark ”ser de på pristildelingen som en

fin gest til en forfatter: Det å ”kunne give noget tilbage til forfatteren har været ret spændende”.¹⁴ Det viktigste ved å delta i juryarbeidet har likevel vært fellesskapet, det å diskutere litteratur med andre. Selve rangeringen av bøkene, at det skal stå igjen en vinner, har dermed i mindre grad preget den danske diskusjonen. ”Det har egentlig ikke det, fordi det er jo bare fedt, at kunne mødes i det her fællesskab, med at læse nogle nye bøger.”¹⁵ Egenverdien av å diskutere og samtale om litteraturens verdi sammen med andre litteraturinteresserte synes stor.¹⁶ En funksjon radioprisene også har, er å formidle bøkene de diskuterer til andre radiolyttere. Gjennom den oppmerksomhet som gis til verkene nettopp gjennom åpne diskusjoner og samtaler på radio, får juryarbeidet slik en nærmest demokratisk funksjon.

Gruppene som deler ut radioprisene har en ”profesjonel litteraturformidler” fra biblioteket som ordstyrer.¹⁷ I denne sammenheng fyller lederen noe av den samme funksjon som det formelle rammeverket har hos de profesjonelle leserne:

Han kunne sådan skabe fremdrift i det vi snakkede om og få forskellige til at sige noget, men også skifte fokus og tage op nogen problematikker, som vi måske ikke selv havde set: Uden at han sagde nu skal i høre, det er det her i skal synes. Det sagde han ikke noget om.¹⁸

Om ordstyreren ikke blander seg i hva deltakerne mener, den formelle avgjørelsen, er hen likefult en del av diskusjonen, og en som ivaretar det en kan kalle en overordnet etos for vurderingsformen: Et viktig poeng er at alle skal komme til orde. Dette er ellers noe alle slike ‘samtaler’ er opptatt av og vitner om; en tro på samtalen som vurderingsform.¹⁹

I Det litterære Råd i DNF er alle medlemmene forfattere og har i tillegg til litteraturen først og fremst forfatterne og deres ferdigheter i tankene når de vurderer. I norsk Kulturråds vurderingsutvalg sitter representanter fra ulike deler av litteraturfeltet: Akademia, biblioteksektoren, forleggere og forfattere. Kulturrådets utvalg har litteraturen, men også leseren som del av sin horisont for vurderingen. Idet bøkene skal distribueres gjennom bibliotekene blir leserne viktige: ”Folk skal få tilgang på gode bøker her til lands – på bibliotekene rundt omkring i hele landet.”²⁰

I Det litterære Råds diskusjoner er de ni personer som deltar i møtene, i Kulturrådets utvalg er det tre. Ingen av disse diskusjonene er offentlige. Representativitet i utvalgene er både en del av Kulturrådets og DNFs politikk og retningslinjer.²¹ I det hele tatt er møtene mer formelt regulerte enn hos prisjuryene. Det fines på litt ulike nivå en tydelig bevissthet blant de profesjonelle leserne om at de forvalter 'kvalitet' gjennom den jobben de gjør. I forlengelsen av dette finnes en mer uttalt forventning om objektivitet i de profesjonelle vurderingssammenhengene enn i lytterjuryene. Å være sakkyndig gir "følelsen av at jeg bør være mer objektiv når jeg leser, at jeg mobiliserer en mer nøytral side av meg selv".²² At oppmerksomheten mot håndverk og håndverksskikkelighet synes mer framtrædende hos de profesjonelle leserne, har nok flere grunner.²³ Både mandatet de vurderer etter, hvem de vurderer (forfatterforeningen vurderer enkelt sagt fremtidige forfattere, i mindre grad en-boksforfattere) og at konsekvensene av vurderingen kan være stor for dem som ikke når opp, spiller inn: De alvorlige avgjørelsene handler om bøkene som "ligger ned mot 'grensen' for innkjøp" sier en i kulturrådets vurderingsutvalg.²⁴

I praktisk vurderingsarbeid, som omfatter skjønnlitteratur, er det bred enighet om at det ikke finnes noen absolutt standard for kvalitet eller litterær verdi. Som det blir sagt av et medlem i den danske juryen så finnes det ikke en 'fasit' for vurderingen, "hvis man tænker at det er et facit, er der jo egentlig ikke det".²⁵ I Det litterære Råd tenker en seg at mange egenskaper ved et verk kan ha verdi og noen kan også stå "i motsetningsforhold til hverandre".²⁶ At vurdering av litterær kvalitet og verdi i utgangspunktet har noe usikkert ved seg, at den er erfaringsbasert og at avgjørelsene som tas har konsekvenser for andre, gjør den samtalebaserte vurderinger av litterær verdi til et komplekset samspill mellom verk, leser og kontekst, "they do not operate in isolation, but may interpenetrate, enhance, counteract, or neutralize each other".²⁷

Teoretisk perspektiv: Oppdage, formidle og begrunne litterær verdi og kvalitet

I sin artikkel fra 2018 beskriver og analyserer Henrik Fürst hvordan redaktører (publishers) kommer fram til hva som er godt nok for

publisering. Innefor et pragmatisk estetisk perspektiv ser han lese- og vurderingsprosessen som en dynamisk bevegelse fra å oppdage kvalitet i lesingen, til en legitimering av det en har oppdaget. Som hos Fürst er mitt teoretisk utgangspunkt pragmatisk i det materialet analyseres med utgangspunkt i John Deweys estetikk. Dewey forstår vurderingshandlingen som individuell, erfaringsbasert verkkritikk og som sosial handling. Å verdsette et litterært verk kan dermed ikke alene forstås som individuelle domfellelser. De sosiale rollene til den som vurderer (kritikeren) deler hos Dewey med både formidleren og dommeren. All type vurdering med tanke på å trekke en konklusjon, bygger på sosial autoritet.²⁸ Det avgjørende for Dewey er at den som er satt til å vurdere stoler på sin egen vurdering, ikke på en normativ diskurs om kvalitet og litterær verdi, men heller ikke henfaller til ren idiosynkrasi, noe som fratar bestemmelsen all betydning og autoritet.²⁹

I Deweys estetiske teori slik den framkommer i *Art as experience* (1934) er en integrert del av det å oppnå en erfaring ("having an experience") å formidle den til andre. For å formidle erfaring må en gi den form, artikulere den:

The experience has to be formulated in order to be communicated. To formulate requires getting outside of it, seeing it as another would see it, considering what points of contact it has with the life of another, so that it may be got into such form that he can appreciate its meaning.³⁰

Når en formidler sin erfaring, forestiller en seg hvordan tilhøreren hører/mottar det en sier. Formidlingen bygger bro mellom det individuelle og allmenne (det vi har felles). I det den personlige erfaringen formidles i en diskusjon, blir det mulig å inkludere andres perspektiv i den egne vurderingen. I omdanningen av vår subjektive erfaring, fra noe den enkelte setter pris på (appreciate), til noe felles, som andre kan sette pris på, er vår imaginasjon helt vesentlig.³¹ Forestillings- evnen er vesentlig for å *oppdage* og bedømme alternativer til våre nåværende betingelser, det vil si for å fornye og endre oss.³² Det er i mellomrommet mellom ens etablerte forestillinger og de ubrukte mulighetene, at imaginasjonen spiller en så avgjørende rolle: "This intersection between sedimented meanings and underemphasized or

undisclosed possibilities is the site where imagination plays its role”, sier deweykjenneren Boisvert.³³

Med mitt fokus på samtalen er det et poeng at også den kan ha estetisk kvalitet. For Dewey får en erfaring estetisk kvalitet når den er organisk, føres til sin ende og fullbyrdes. Det vil gjelde for en intellektuell erfaring som er rettet mot forståelse, en praktisk mot bruk, eller en estetisk som retter seg mot full anerkjennelse av noe (appreciation), her og nå.³⁴ Det skjer når et stykke arbeid fullføres, et problem finner sin løsning så vel som når en samtale avrundes.³⁵ Både lesehandlinger og samtaler kan slik ha estetisk kvalitet. Om kvalitet er noe en oppdager i selve leseprosessen (i interaksjon med verket), er det også noe en oppdager (blir klar over) gjennom andres formidling i samtalen. Det som likevel skiller den intellektuelle og praktiske erfaringen fra den estetiske, er at den siste er fornemmelseserfaring. Det betyr at den har mulighetskarakter – at den ennå ikke er språkliggjort og ofte formidles på en annen måte. Formidlingen forstås dermed også som en artikulasjon av den estetiske erfaringen – idet den gis form.

Det at de kollektive vurderingsprosessene som her studeres finner gjenklang i kultursosiologen Michèle Lamonts studier av peer review-prosesser blant akademikere, peker mot at det finnes noen fellestrekk ved den kollektive vurderingssamtalen. Der Dewey gir artikkelen feste i kunst- og erfaringsteori, gir Lamonts arbeider om evalueringskulturer et feste for den kollektive tilnærmingen. Kollektive forhandlinger om kvalitet handler om å ta høyde for at i en gruppe gis noen mer autoritet enn andre, og at en må håndtere sine egne idiosynkrasier og preferanser i en vurderingssituasjon, særlig når det har konsekvenser for andre.³⁶ Det handler også om at deltakere i diskusjoner kan verdsette ulike typer av kvalitet (excellence), at verdier som rettferdighet og likebehandling ofte settes høyt, og at praktiske forhold er faktorer i vurderingen. For eksempel kan det at deltakere må bli enige om et resultat innenfor gitte tidsrammer gjøre vurderingsarbeidet både konsensusdrevet og løsningsorientert.³⁷

Samtalen som buffer mot den automatiserte vurderingen

Hva er verdien av diskusjonen? Prosautvalget norsk Kulturråd antyder noen svar når de reflekterer over betingelser for gode arbeidsprosesser.³⁸

– Det er viktig at man ikke får så stor tiltro til sin egen dømmekraft at man blir en veldig kynisk leser, her kan jeg fort se om dette er godt eller dårlig.

– Det er jeg enig i.

– Jeg tror at det å være flere som vurderer sammen, at man faktisk har den samtalen om hver bok som blir presentert for de andre av én som sier hva den handler om og hva det dreier seg om, er en motgift mot kynisme.

– Ja, man kunne faktisk sett for seg at vi hadde gjort arbeidet vårt enda raskere enn vi gjør. Vi kunne stolt på vår egen profesjonalitet og sagt at denne boka synes jeg ikke holder. Punktum. Men jeg tror at om vi hadde behandlet bøkene på den måten, veldig mye raskere, mer skjematisk og i stikkordsform, ville vi mistet noe på veien. Jeg tror det er viktig å bevare denne samtalen. Det betyr at vi tross alt kan behandle hver bok med en viss respekt. Jeg tror vi skal ta vare på det å si noe om helheten i boka.³⁹

Paradoksalt nok kan en stole for mye på sin egen dømmekraft. Resultatet kan bli at en vurderer skjematisk og for raskt og blir forenklen-
de. Samtalen ivaretar det motsatte idet den strekker vurderingen ut i
tid. Gjennom samtalen blir flere sider av boka vurdert, og en kan få
fram mer av helheten. Når samtalen forsvares som vurderingsform, er
det fordi den gir mulighet for å legge en viss distanse til den enkeltes
første, raske vurdering. Samtalen blir en buffer mot fristelsen til å
arbeide raskere, men også mot den kyniske leseren. Ordet kynisme,
som i sin grunnbetydning er altruismens motsetning, framhever
felleskapets betydning, men også et etisk perspektiv. Å bestemme seg
uten å høre på andre, oppfattes som kynisk. Den etiske dimensjonen
ved vurderingen underbygges av at det også handler om respekt for
det materiale en vurderer. I ordet respekt, som opprinnelig betyr ”å
se tilbake på noen”, føres distansen og tvilen på egen dømmekraft
sammen.⁴⁰ Distanse gir rom for tvil, til å korrigere automatiserte

vurderinger. Det virker som idealet for samtalen er en vilje til oppmerksomt å lytte seg fram mot større klarhet for ”hva det dreier seg om” gjennom andres presentasjoner av et materiale. Formidlingen legger slik til rette for at andre kan oppdage.⁴¹

Også hos den danske lytterjuryen fra 2023 er det å delta i et fellesskap som faktisk fordrer at det lyttes til andre, en viktig verdi ved den kollektive vurderingen. ”Man kan diskutere alle mulige steder med venner, veninder, med familie, [...] men ikke riktig lytte på hinanden. Her [forpligter] vi os til at gå ind i et rum, hvor vi faktisk kan lytte på hinanden.”⁴² Den organiserte samtalen der en er forespurt (blant de profesjonelle) eller aktivt har meldt seg til å delta (i radiojuryene), kommer med en forpliktelse: en forpliktelse som signaliserer – om enn idealistisk – en åpenhet i vurderingsprosessen. En side ved det å lytte kan handle om å kunne forestille seg verden/verket fra andres perspektiv for så å svare på det en har hørt gjennom presentasjoner og eksempler. Dette gir andre mulighet for å oppdage og/eller gjenoppdage sider ved verket. En annen side kan være å vurdere verket ut fra det det kan tåle (dets egne premisser) innenfor den sammenheng det vurderes i.

Vurderingens faser

Når medlemmene i Kulturrådets prosautvalg møtes for å diskutere bøkene som er påmeldte til innkjøpsordningen fra forlagene, har de forberedt seg. Prosessen beskrives slik:

Når jeg leser boka hjemme, finner jeg først ut om jeg liker boka. Jeg bruker magefølelsen. Det gjør jeg uten at jeg tenker på hvordan jeg skal argumentere. Jeg leser som jeg pleier å lese. Jeg tenker på om jeg liker det, om det fungerer for meg eller ikke. I den første fasen tenker jeg ikke så mye på objektive kriterier. Etterpå forklarer jeg det jeg har tenkt for meg selv, slik at jeg senere skal kunne forklare hvorfor jeg mener det jeg mener for de andre i utvalget. Da går jeg heller tilbake til boka og ser etter.⁴³

I den første fasen er leseren konsentrert om samspillet mellom seg selv og boken. Lesemåten er mer kroppslig enn analytisk, mer vanlig enn profesjonell. ”Som jeg pleier å lese”. Den andre fasen er en

forberedelse til diskusjonen. Det handler om å forklare og begrunne magefølelsen (den tause kunnskapen) først for seg selv, senere for de andre. Det dreier seg ikke lenger om ”jeg liker det” i snever forstand, men om å tenke gjennom erfaringen: Det skjer med tanke på om standarden ”godt nok” for innkjøp er oppfylt. Vurderingen beveger seg fra magefølelsen henimot en språkliggjøring av erfaringen. Når medlemmet i utvalget konsentrer seg om de ”objektive kriteriene” signaliseres det dels at noe faktisk kan formidles (kriteriene kan gi en felles ramme), dels at begrunnelsen er forankret i materialet. Deltakeren forklarer (formidler) først for seg selv det som senere skal forklares for andre. Formidlingen bygger en bro mellom personlig og allmenn eller felles erfaringer. Å diskutere med seg selv fungerer som en øvelse for den kommende diskusjonen.

Tilhørerne i den kommende samtalen er alt til stede i forberedelsene. En har alt begynt å se seg selv utenfra. I DR-prisen finnes en liknende beskrivelse av en todelt prosess. Å skulle møte andre fordrer forberedelser, bevissthet om hvem en skal snakke med og begrunner for egne synpunkter og erfaringer:

Man skulle nok lige huske nogle citater lidt oftere, fra det man havde siddet og læst - når man bare tænkte, at det var en god eftermiddag med en god bog. Man skulle faktisk have noget argumentation. Fordi, de andre der sad ved bordet, i hver sin forstand, var litteraturkyndige folk som kunne argumentere for hvorfor de synes den anden bog var god. Så det ikke bare blev - hey det her, det var fedt.⁴⁴

Å gi legitimitet til sitt syn handler her om å appellere til fornuften og troverdigheten, altså å agere som retoriker. Argumentasjon er med på å gjøre deltakeren til likeverdig deltaker i diskusjonen. Idet hen lever opp til det som er forventet, skaper det også etos. Bruken av sitater i samtalen blir i sammenhengen en del av argumentasjonen. Å gjengi sitater er også å peke på kvalitet, eller mangel på kvalitet. Ved å argumentere inntar den enkelte deltaker en posisjon som noen kan svare på. Argumentasjon blir i samtalen en vesentlig måte å formidle på – gjennom sitater levedegjøres også lesererfaringen. Å sitere fra boken, å lese høyt kan som formidling skape kontaktpunkter med de andre, nærhet mellom verk, tilhører og formidler. I en samtale ansikt

til ansikt kan en *vise* hva som er kvalitet, like mye som å *fortelle* om den. Begrunnelse, påpekning, framvisning av at dette er kvalitet, er på den ene siden å invitere andre til å se dette fra mitt perspektiv, på den andre blir det også å bevege seg mot det som kan være felles.

I mitt neste eksempel, hentet fra vurderingsutvalget for prosa i norsk Kulturråd, er deltakerne tydelig inne i en begrunnende fase av arbeidet. Det har ikke vært stor uenighet om vurderingen av boka, men det kan være vanskelig trekke den endelige grensen.

Min konklusjon er at jeg ikke er veldig imponert over boka, jeg har likevel satt et lite plusstegn ved den. Boka er forholdsvis godt gjennomført på sine egne premisser [...] Den har en form for indre logikk. Den er svak, men har dog spor av indre logikk. Den er en type *dusinkrim*. Om kriteriene våre blir strammet inn, er dette bøker vi eller det neste utvalget vil bli nødt til å ta i med en litt hardere hånd. Men etter den linjen vi har ført til nå synes jeg boka holder kvalitetsmessig.⁴⁵

De innledende kriteriene er verkorienterte. Perspektivet er samtidig komparativt og kontekstuell. Selv om verket ikke skiller seg ut fra annen krim oppfyller det både sine egne premisser (som krim) og er godt nok innenfor det gjeldende nivået: ”Etter den linje vi har ført til nå synes jeg boka holder.” Det siste kriteriet signaliserer at i kulturrådssammenheng er kulturpolitiske verdier som rettferdighet eller likebehandling viktige. En noenlunde felles forståelse av gjeldende standard gjør det mulig å behandle bøker etter omtrent samme standard, i alle fall når det gjelder språk, håndverk og sjanger. ”[Boka] redder seg ved at den er sjangertro eller greit gjennomført. [Forfatteren] mestrer formatet han skriver innenfor.”⁴⁶ Her er tilnærmingen praktisk og løsningsorientert, tonen nøktern og saklig. Verdsettingen baserer seg på erfaring om gjeldende standard, men og om verdien av det som i liten grad viser originalitet, uttrykt i frasen *dusinkrim*. I en slik tilnærming finner en flere diskusjoner. Det viktigste spørsmålet dreier seg enkelt sagt om lesemåter. Skal krim og annen sjangerlitteratur leses og forstås som kunst, der originalitetskriteriet har en annen betydning og vekt?

I liten grad synes det som om boka har gitt deltakerne en *helhetlig, fulbyrdet* estetisk erfaring, noe som og viser seg i både tilnærming og

formidling. Her samsvarer tilnærmingen i utvalget mer med en effektiv enn en estetisk lese måte. Det vil si at det avgjørende for innkjøp eller ikke innkjøp, der en oppdager om noe er utenfor eller innenfor, skjer i lys av om konvensjoner og standarder er oppfylt.⁴⁷

Formidling av erfaring. Fornuft, følelse, fortrolighet og endring

Når samtalen i en av de danske juryene har fungert så godt som den har, er det fordi "[d]er blev dannet et fortroligt rum hvor det føles trygt at sige [det] hvis der var en bog der havde ramt en lidt mere personligt". Om fortrolighet er viktig for å si noe personlig om boken, skaper det også kontaktpunkter til de andre.

[Romanen] vekker nogle følelser tænker jeg. Så er det jo der hvor argumenterne [kommer] man virkelig kan forstå hva den bog kan gøre, det er jo når man hører om det den vekker ved andre, sådan helt personligt tænker jeg. Det er jo der man virkelig bliver ramt – det lagde jeg ikke mærke til fordi det bærer jeg ikke rundt på selv eller er noget jeg har oplevet. Men hvis der er nogen andre der har [oplevet det], så kan jeg godt se det.⁴⁸

Formidlingen skjer gjennom argumentene, men argumentene synes hele tiden å være i kontakt med følelsene romanen har vekket. Det er på den måten argumentene rammer og virker. I romanens betydning for andre, oppstår en kontakt der "man virkelig bliver ramt". Gjennom andres personlige utfoldelse av teksten, legger en merke til det en alene ikke legger merke til. Det en ikke bærer "rundt på selv", blir synlig gjennom de andre. Slik jeg leser eksemplet formidles en kvalitetsopplevelse som beveger tilhørerne. Den kvalitative erfaringen av verket som leder til en erkjennelse av bokens potensiale, "hva den bog kan gøre" oppdages, av den som hører på.

Som antydnet i et av eksemplene over, gir den klassiske retorikkens bevismidler en inngang til å forstå dynamikken i slike samtaler. I diskusjoner som er sosialt betingede – og som handler om å overbevise andre – framstår ikke følelser og fornuft som motsetninger, men som vesentlige argumenter som aktualiseres i formidlingen av den enkeltes

leseerfaring. For et jurymedlem fra DR-romanprisen i 2024, som selv studerer litteratur, gir samtalen en mulighet for endring, kunnskap, glede. Samtalen om litteratur synes på den måten å aktualisere verdier mange forbinder med god litteratur – men også verdier som en finner i et typisk dannelsesfag som litteraturvitenskap.

Jeg er lidt farvet af at jeg er litteraturstuderende. Det at kunne folde en historie ud, synes jeg er det fedeste. Jeg elsker virkelig med hele hele min krop, at blive udfordret i min egen holdning til bogen. Jeg elsker at der er nogen der ændrer min mening. I stedet for at man bare sidder med [bogen] derhjemme og tænker - nå, nå, men det er jo bare sådan det er. Så går man derfra og har et helt andet blik på det. Det er så fedt.⁴⁹

Boken blir bokstavelig talt større når den utlegges. I et tolkningsfelleskap kan ens holdninger utfordres. Andre kan gjøre meg negativ, positiv, åpen eller mer skeptisk. Kanskje er det mest påfallende her hvordan samtalen i vid betydning evner å *bevege*. Gleden ved å bli beveget, få et ”helt annet blik på det” skinner tydelig gjennom når det fortelles. Det å bli utfordret beskrives som en fysisk så vel som mental opplevelse. Det er noe deltakeren elsker med hele sin ”krop”.⁵⁰ Det er verdt å merke seg at endring ikke er noe som må inntreffe i øyeblikket, der og da, men noe som kan skje over tid. ”Så går man derfra og har et helt annet blik på det.” Hjemme, alene med boken, er det krevende å ikke tenke i vante og bekreftende baner, ”det er jo bare sådan det er”.⁵¹ Verdien av samtalen har her en tydelig personlig erkjennelsesmessig dimensjon. Det fornyede ”blik” kan selvsagt også spille inn på avstemningen til slutt.

Det er selvsagt ikke alltid enkelt å hverken hevde sin mening i en diskusjon eller endre sine preferanser. Språket en anvender kan kjennes utilstrekkelig, kvalitet kan ikke alltid enkelt forklares. Noen kan også tvile på seg selv og spørre, ”har min mening en vækt”.⁵² Lærdommen et jurymedlem tar med seg fra juryarbeidet er å balansere det en faktisk selv opplever mot det andre sier. På den ene siden har hun lært ”at å følge mavefølelse det er fint, hvad var det jeg egentlig godt kunne lide”. På den andre siden kan en ikke være ”for stejl” på at for eksempel fantasy, – det er kanskje ikke like mig. [For] det kunne jo godt være at der faktisk var noget i det, der var meg”.⁵³

Samtalen kan på den ene siden bidra til å klargjøre egne preferanser, kanskje til og med forsterke dem, – som kjent vet vi kanskje ikke hva vi mener før vi artikulerer det. På den andre kan den også bidra til å nyansere dem, det andre sier kan også være noe vi allerede har ant med oss selv.

Verdien av enighet

Om erfaringen av uenighet er verdifulle for en kollektiv vurderingsprosess, kan også enighet være det.⁵⁴ Mens verdien av uenighet ofte forbindes med at en får brynt sitt standpunkt mot andres, forbindes enighet i større grad med opplevelsen av fellesskap. I de neste eksemplene handler det om verdien av enighet.

Når alle i Det litterære Råd er enige om at standarden virkelig er oppfylt, er det rett og slett ikke behov for å diskutere. Selv om forfatterens etos dermed (i det følgende) nærmest blir overordnet boken, har det primære poenget vært å si noe erfaringen av enighet.

Vi trenger ikke å si så mye om [de beste bøkene], for alle er liksom helt enige. Du kan bare si det [forfatter] navnet og alle bare nikker, ja, ja, ja. Det er liksom ikke noe å diskutere. Når det skjer synes jeg det er helt fantastisk, at man plutselig er helt enige om noe. Da betyr det at det finnes noe som er virkelig, virkelig bra.⁵⁵

Gleden som ligger under det som sies gjør at bokens kvalitet på en måte lever videre i opplevelsen av enigheten. Hvis samtalen leses som et sted der en oppdager noe, er det nesten som om det er *verdien enighet* som oppdages. I slike situasjoner kan forfatternavnet representere en tro på eller, en fornemmelse av kvalitet uttrykt i et flerfoldig ”ja, ja, ja”. Å uttale forfatternavnet bekrefter kvaliteten og en kollektiv visshet om at dette er godt som litteratur. ”Det er helt fantastisk, at man plutselig er helt enig om noe. Da betyr det at det finnes noe som er virkelig, virkelig bra”. Deltakerens engasjement, at ”man plutselig er helt enige om noe”, understreker at dette er uvanlig, og selvsagt er ikke en slik fantastisk opplevelse av en roman lik for alle. Det eksemplet likevel forteller noe om er at når litteratur en sjelden

gang bekreftes som veldig god av alle i et fellesskap, kan det oppleves som en lettelse.⁵⁶ Det er vanskelig å beskrive betydningen av en slik erfaring av samstemthet. Kanskje fordi den snarere er en estetisk enn en begrepsliggjort erfaring? Erfaringen er selvsagt midlertidig og flyktig, den vil før eller siden slå over i en form for begrunnede diskurs. Likevel virker opplevelsen av fellesskapet rundt kvalitative erfaringer dypt meningsfulle for dem som deltar.

I en av de danske diskusjonene fra 2022 finnes et eksempel med likheter til det foregående. Det er en god erfaring at forskjellige mennesker kommer til enighet. Her er det dermed ikke *at enighet* oppstår som er det viktige, men det at enighet kan basere seg på forskjellighet. Hvis en også her skal bruke begrepet *å oppdage* til å beskrive trekk ved samtalen, er det nettopp et fellesskap forankret i forskjellighet som kommer til syne. I sin avstemning er gruppen helt enige om hvilken bok som er nummer to.

Det var ret fint at vi var 10 forskjellige mennesker der faktisk alle sammen stemte på Kelds bog, som nummer 2. Vi havde alle sammen har haft en vildt god, sådan fælles hyggeoplevelse. Alle havde taget tingene forskelligt, men alle havde siddet og tænkt at det havde været vildt fint at læse bogen. Jeg synes det var ret smukt at opleve at så forskellige mennesker kan samles om en bog, og have noget vildt fedt ud af den på samme tid.⁵⁷

Alle i gruppen har sett og fått ulike ting ut av boken. Det gir likefullt grunnlag for enighet som oppleves fint. Gruppens enighet viser seg på den måten både i konklusjonen den trekker og i opplevelsen av fellesskapet. En gruppe kan se ulike kvaliteter ved et verk, ha ulike og like eller overlappende grunner for å nå fram til samme konklusjon.

Opplevelsen av enighet, av å være samstemte handler om anerkjennelse av forskjellighet. Det at alle finner en resonans i Kelds bok, hver og én vurderer boken som god, oppleves som "smukt". Senere i intervjuet med en av deltakerne utdypes erfaringen. Den rommer da en tanke om et større menneskelig fellesskap, som muligens også har med leserprisens formidlingsaspekt å gjøre. Det at forskjellige folk i gruppen enes, gir en mulighet for at alle bøkene som "jeg holder så meget af, alle sammen kan finde et hjem hvor der er nogen der er glad for dem".⁵⁸ Uten å trekke det for langt kan en lese en form for

altruisme i det som sies. Den synes å ha en annen motivasjon eller dirivkraft enn en vilje til konsensus. Enighet i gruppediskusjoner er selvsagt en stor og omfattende tematikk. Med eksemplet har poenget vært å løfte fram verdien av enighet som et element og en erfaring fra diskusjoner om litterær kvalitet. Trorlig vil også opplevelsen av enighet med dem en er forskjellige fra, være annerledes enn den en har med mer likesinnede? Som kvalitativ erfaring fra vurderingsarbeidet kan kanskje enighet bare beskrives som en stemning. Noe som er ”ret smukt at oppleve”.

Det avsluttende eksemplet i denne sekvensen er hentet fra en samtale vurderingsutvalget for lyrikk i norsk Kulturråd. Boken som diskuteres er en gjendiktning av *Svalenes søvnløshet*, skrevet av den Italienske forfatteren Sandro Penna.⁵⁹ Pennas dikt er alt en del av Europeisk og Italiensk kanon. En kan derfor si den alt har vært gjennom flere kvalitetsvurderinger.⁶⁰ Det synes derfor i mindre grad nødvendig å klargjøre diskusjonsgrunnlaget, eller komme med utfyllende argumentasjon og ”inngående analyser”.⁶¹ Samtalen har mye til felles med den dagligdagse samtalen: ”In everyday conversation, this is the sense of the common phrase ‘bouncing ideas off other people’; where these balls land may surprise everyone”.⁶² Den mindre målrettede samtalen der en reformulerer andres ideer og ikke er opptatt av enighet eller uenighet, kan likevel bidra til at ”people may become more aware of their own views and expand their understanding of one another”.⁶³

Samtalen om Pennas dikt er fokusert rundt lesernes erfaringer og opplevelse av poesi mer generelt. Språket deltakerne formidler diktene og lesererfaringen med er dagligdags så vel som det er talende; verket er ”fint” og ”fargesterkt”, det er ”befriende lesning”. Bokas grunntone er både ”tragisk og befriende”. Samlet sett kan samtalen beskrives som nærmest malende, snarere enn direkte argumenterende. Det synes også som om samtalen er farget av poesien de har lest. Et utdrag fra slutten av samtalen er illustrerende idet den henter opp igjen flere av ord, vendinger, motiver og stemning fra samtalen. Dialogen er gjengitt scenisk med vekslende talere.

- Ja, det var befriende lesning.
- Jeg tenkte at det var fint å lese denne boka – med de enkle setningene.
- Det ligger mye erfaring bak dem.

- Ja, mye erfaring. Livserfaring. Sånn kan poesien være, tenkte man.
- Det tenkte man.
- Jeg synes det er så enkelt, samtidig klarer han å få til en eller annen type ladning idiktene.
- Ladning og til dels også visdom.
- Ja.
- [...]
- Det var veldig mange fine dikt her.⁶⁴

Dialogen peker på vesentlige kvaliteter og verdier ved Pennas dikt, men får også fram at diktene hans blir eksemplariske. Flere gode bøker vil trolig ha de samme litterære kvalitetene eller verdiene. Dialogen konsoliderer hele veien at dette er godt og gir klart uttrykk for at deltakerne i samtalen kan kjenne igjen de erfaringer som formidles i diktene. Det sies ikke mye om hvordan dette kan gjenkjennes, men det pekes på formens enkelhet. Bokens kvalitet uttrykkes gjennom å vise til setningenes enkelhet, hvorpå dette straks følges opp ved at en annen påpeker at det bak enkelheten ligger ”mye erfaring”, et begrep som både betones og presiseres. Samtalen formidler og gir rom for å tenke at det å skrive enkelt ikke nødvendigvis er så enkelt å få til. Enkelheten i formen danner nærmest en inversjon til livserfaring som igjen konnoterer kompleksitet. Det kreves erfaring for å skrive enkelt – det kreves enkelhet for å beskrive erfaring. Samtalen viser i sin fortrolige, dagligdagse tone og form, i all sin enkelhet, til en lyrikk som snakker til et erfarent fagutvalg. Derfor kan de også snakke enkelt om diktene, i et språk de også deler: Ordene har ”ladning” og ”visdom”.

Samarbeid, konkurranse og bevegelse

Om møtene er forberedt hjemme, vil en diskusjon ansikt til ansikt selvsagt være noe annet.

I det faktiske diskusjonen blir både kollektivet og den enkelte mer nærværende. Her vil deltakernes argumentasjon, stemmebruk og tilstedeværelse gi rommet atmosfære. Her blir den enkeltes og kollektives bevegelser nærmest fysisk merkbare. Når et av medlemmene i Det litterære Råd beskriver nettopp hva som skjer i møterom-

met forstås kollektivet nærmest som en samvirkende organisme:⁶⁵

Det kollektive, eller det som skjer i møterommet, handler om at man prøver å nærme seg hverandre på en litt kompromissorientert måte, men så prøver man samtidig å finne fram til de beste argumentene. Det handler om å gli inn i kollektivet, om å skape enighet, men så prøver man også å løfte opp og ut det som er best. Det handler om å gi, men også trekke seg tilbake. En sterk stemme i et møte vil kunne forandre temperaturen i rommet. Hvis man holder et flammende innlegg for en bok, så vil den kunne skifte. Disse møtene er veldig dynamiske, og de kan forandre seg fra gang til gang.⁶⁶

Møtet beskrives som dynamisk, det er i utvikling og forandrer seg. Det er lett å forestille seg at diskusjonen bølger fram og tilbake, nesten i takt med at temperaturen i rommet stiger og synker. Kompromissvilje, enighet og ansvar for kollektivet er beskrivende for situasjonen. På den ene siden må den enkelte gi noe inn – bli en del av noe større – på den andre siden må en trekke seg tilbake for at andre skal bli en del av det samme. Måten en kommer fram til kompromisset på er gjennom stadig nye argumenter som framhever det beste. Det oppstår i samtalen noen spenninger fordi en både er individ og kollektiv, både innenfor og utenfor samtalen på samme tid. På den ene siden finner en den enkeltes orientering mot kompromiss og fellesskap, på andre den enkeltes vilje til å argumentere for å løfte fram det en selv synes er best. Dette kan selvsagt være sammenfallende, men må ikke. Det den enkelte mener er best, gjenspeiles kanskje ikke i kompromisset. Fordi en i et slikt møte må komme til enighet, handler det om å gi og ta. Nærmest som en bølge, kan den enkelte trekke seg tilbake og gi rom til andre for så å si på samme tid å forberede seg på å komme tilbake i samtalen.

Interessant nok beskrives dynamikken i Rådets møte som en endring i temperatur og stemmebruk. ”En sterk stemme i et møte vil kunne forandre temperaturen i rommet.”⁶⁷ Måten deltakere opptrer på kan selvsagt påvirke måten de andre deltar på. Noen har en mer diplomatisk form og bruker mindre kraftfull stemme. Ved et flammende innlegg kan også enigheten slå sprekker, harmonien bli disharmoni, samarbeid bli mer konkurransepreget.⁶⁸ At forhandlinger

preges av gruppepsykologi, personkjemi og anerkjennelse er noe vi kjenner til mer allment. Hvor enkelt det er å komme til enighet er også avhengig av at noen trekker seg tilbake og lytter. En antropolog i Lamonts undersøkelse av akademikere formulerer det allmenne poenget fint og enkelt: "And when other people are listening, as they were this time, then it's not so hard to come to an agreement."⁶⁹

Fornemmelsen av kvalitet og "djupa relevanta samtal"

Jeg har over beskrevet vurderingsprosessen gjennom dimensjonene oppdage, formidle og legitimere. Kvalitetsvurderingen starter ofte med en subjektiv, kroppslig fornemmelse av kvalitet som så begrunnes. Mitt neste eksempel er hentet fra Sveriges Radios romanpris i 2023. Det både underbygger og utdyper et slikt perspektiv.

Når jurymedlemmene blir spurt om kriteriene for den beste boken er et svar dette: den boken "som hade lämnat starkast avtryck, inte vilka jag tyckte bäst om typ språket eller så, utan som satt sig någonstans som jag vet att jag inte kommer att glömma".⁷⁰ Den umiddelbare erfaringen av kvalitet blir til et kroppsminne. Kvalitet er ikke uttrykk for hverken objektive eller subjektive smakskriterier.⁷¹ I det tilsynelatende paradoksale svaret finnes to ulike syn på kvalitet. For det første kvalitet som fornemmelseserfaring (magefornemmelse) og for det andre kvalitet som kriterier, utlagt som "typ språket eller så". Den umiddelbare erfaringen av kvalitet er viktig for den endelige bestemmelsen. "Det är ju en känsla och den tycker jag att jag får på en gång. [...] Jag tror också att det är därför jag kunde bestämma mig efter första läsningen, även om jag fått upp ögonen för böckerna, på ett annat sätt, i och med diskussionen, sådär."⁷² En av de andre i gruppen istemmer og understreker poenget. For "sen är det ju väldigt tydligt, tycker jag, att alla de här böckerna har gett djupa relevanta samtal. [...] Och det är ju en bokcirkelkvalitet".⁷³

Betegnelsen "bokcirkelkvalitet" eller kanskje samtalekvalitet er interessant på flere måter. For det første forteller det at noen bøker trolig er lettere å samtale om enn andre. For det andre får den fram at en roman selvsagt ikke kun har opplevelseskvalitet. Det at deltakerne så tydelig skjeler til disse kvalitetene, er likevel verdt å merke

seg. Opplevelsen tilhører i større grad den enkelte, mens samtalen om boken tilhører fellesskapet (boksirkelen) og i en betydning språket. Fornemmelsen av en romans kvalitet virker vanskeligere å artikulere enn relevansen av den. Om en samtale kan ha estetisk kvalitet, åpner den likevel litteraturen for deltakerne på en annen måte enn fornemmelseserfaringen. I den samtalebaserte vurderingen blandes trolig menings- og fornemmelseskvalitet tett sammen. Kanskje ikke minst i forventningen om å argumentere og å komme fram til et resultat.

Når en av deltakerne sier at gjennom ”djupa relevanta samtal” har ”jag fått upp ögonen för böckerna på ett annat sätt”,⁷⁴ antyder hun at samtalen både er en fortsettelse av eller et supplement til den estetiske erfaringen, men også til språket som kriterium. Språk er viktig, som i en vakker setning, men det er også relevans. Relevans viser seg i samtalens dybde og alvor. Det er ikke en generell relevans samtalen gir, men en *fordypet relevans*. Å oppdage litteraturens verdi i samtale med andre gir litteraturen mening inn mot egen livsverden.⁷⁵ Når estetisk kvalitet i betydningen godt språk er supplert med en form for alvor, peker det kanskje også mot samtidens bredere annerkjennelse av litteraturens sosiale verdier? Tolkningsmuligheter er verdifulle i den grad de åpner dybde og relevans inn mot eget liv.⁷⁶ Kriteriet for vurderingen er ikke lenger den estetiske lesererfaringen (enkelt sagt magefølelsen), det er ikke følelsen en har alt fra starten som alene gir boken verdi, men samtalen med andre. Det er her heller ikke de litterære konvensjonene som avgjør bokens kvalitet, slik det var i eksemplet med de sakkyndige som vurderte en krim. Kvalitet blir også det som erfares når en samtale lar en oppdage litteraturen på ”ett annat sätt”.

Endring og mulig vekst

Om den første fornemmelsen en får av kvalitet er vesentlig for bedømmelsen av verket, åpner det for et interessant spørsmål: endrer deltakerne i en diskusjon sitt syn på en bok? Hvis så er tilfelle, hva er det som endrer seg og hvordan? Et av sitatene i innledningen på artikkelen berørte forholdet mellom en moralsk og estetisk vurdering. Spørsmålet er enkelt sagt om en roman kan oppfattes som god samtidig som den oppleves som støtende og umoralsk. Den følgende

diskusjonens fra den svenske lytterjuryen tar utgangspunkt i romanens karakter, Bibbs.

Den här boken väckte ju den absolut häftigaste diskussionen [i vår grupp] därför att vi hade så väldigt olika uppfattningar om [Bibbs] som person. Och olika, utifrån om man bedömde boken eller om du dömde Bibbs. Alltså, var det personen vi skulle sätta betyg på eller var det boken som litterär händelse. [...] Det handlade mycket om moral och språket, faktiskt; att det var så sexualiserat och fult språk. Och den här fitta-apelsinen på slutet var liksom fruktansvärd, var det någon som tyckte, och även då, var det hennes moral man bedömde. Man kan inte skriva en sådan här bok om en så lågt moralisk stående person. Nu måste jag bara referera från vår grupp.⁷⁷

At romankarakterer vekker reaksjoner og irritasjon blant lesere er ikke uvanlig. Den spenningen som en finner mellom en verkorientert og en moralsk bedømmelse av litteratur har ofte sitt opphav i romankarakterers moral. I den følgende diskusjonen må disse tilnærmingene avklares. Når den tredje deltakeren i samtalen tar ordet, blir forskjellen mellom de to tilnærmingene (lesemåtene) tydelig.

Allt är irriterande. Men det är så härligt på nåt sätt, tycker jag. [...] Ja, den utmanar en på det sättet. Speciellt denna skillnad mellan, är det en bra bok eller är det en bra person. Nej, det finns ingen bra person. [Skrat-tar]. Nej, det är ju den slutsatsen jag drar i alla fall, men boken kan vara bra. Det är ju fantastisk skildrat. Språket, sättet att berätta och allt – det hänger liksom ihop.⁷⁸

I innlegget vektlegges et estetisk perspektiv på romanen i den forstand at alt henger sammen. Selv om alt er irriterende, inngår reaksjonen på karakteren i en helhet, som gjør at 'umoralen' oppfattes intensjonelt. "Språket, sättet att berätta på ... och allt det hänger liksom ihop." Dette gjør at også språket nyttes: "Det är ju fantastisk skildrat." Et symptom på uenigheten viser seg nettopp i om de ulike deltakerne greier å nyte språket, eller ikke. Når språket oppfattes som støtende oppfattes det samtidig som utvendig:

- Jag tycker inte att det er njutbart. [Språket] er snaskigt och lite sensati-
onskapande – se här vilka fräscha ord jag kan säga.
- När blir det snaskigt?
- I många situationer.
- Det känner jag inte riktiget igen: att det var liksom snaskigt, men däre-
mot spennande och ganska poetisk, skulle jag säga, i mina ögon. Jag blev
kanskje inte så chockad. Det öppnar for mycket känslor når man läser,
tycker jag. Det är roligt, men man blir också äcklad av beskrivningarna av
människligheten, så där men ...⁷⁹

Der den ene i juryen oppfatter språket som ”snaskigt” ses det av den andre som ”spennande”. Der den ene oppfatter språket selvbevisst og romanen som spekulativ, oppfatter den andre det som poetisk, til og med ”roligt”. Til tross for disse skillene skaper romanen likevel ubehag for begge. Det beskriver ”människligheten” og det er ikke ”njutbart”.⁸⁰

De underliggende spørsmålene som stilles til romanen blir hvordan fungerte den versus hvordan opplevde jeg den. Det som først handlet om opplevelsen av karakterens moral (som støtende), forskyves i løpet jurysamtalen mot en forklaring og begrunnelse av denne. Boken er ”onödig detaljerad. Den överlämnar inte något till fantasin”. Romanen oppfattes som et debattinnlegg om sosiale medier, ”på gymnasieskolan”.⁸¹ I løpet av samtalen nyanseres likefullt kritikken mot romanen noe. Selv om romanen for den første deltakeren kommuniserer et ”avstympat” syn på leseren, gir den også innblikk i et fremmed liv. Når innlegget oppsummeres, får vi innblikk i det som har vært og kanskje fortsatt er en pågående forhandling i leseren selv. Vurderingen former på den måten samtidig en liten leserhistorie som gir samtalen en litt uventet vending.

Från början var jag nog ganska chockad... över att behöva läsa en sådan här bok. Över smutsigheten, den smutsiga stilen liksom. Men ju mer jag läste, bläddrade fram och tillbaka, blev jag också fascinerad av världen, men också författarens förmåga att skriva hur det ser ut inne i hennes huvud i princip. Jag tycker om den, men det är lite motvilligt. [hon har gjort något med mig] och det är skickligt gjort, som en konservöppnare, som har öppnat något som jag inte visste fanns där.⁸²

Romanen *Dagarna, dagarna, dagarna* har, kan en si, modnet. Modningsprosessen ser i alle fall delvis ut til å skje gjennom samtalen(e). Den opprinnelige samtalen i bibliotekets lesering, som det refereres til synes å ha en karakter og en heftighet som juriesamtalen ikke har. Det dype engasjement, som romanen og diskusjonene viser, har uansett gitt mulighet for en moderasjon i holdningen til romanen. Den umiddelbare vemmelsen har avtatt, og er gradvis erstattet med fascinasjon. I denne sekvensen finnes en bevegelse hos leseren mot en mer estetisk tilnærming som i sin tur gir resonans. Arbeid med boken og samtalerne med de andre, har åpnet et rom som ”jag inte visste fanns där”.

Følger en den samme juryens samtale om romanen *Caesaria* av Hanna Nordenhök, er rollene i juryen byttet om. Samtalen blir ennå tydeligere et sted der lesererfaringen kan bearbeides. Et utgangspunkt for denne diskusjonen er at språket i romanen er poetisk i mer tradisjonell forstand (knappt, tilbakeholdt, menigstett). Deltakeren som kunne se det poetiske i Schunnessons roman opplever språket hos Nordenhök som litt svulstig og pretensiøst. Gjennom diskusjonene av romanen avtar likevel her den opprinnelige motstanden mot romanen:

I min bokcirkel [på biblioteket] pratade vi ju om läsupplevelse. Det är lite så här: det tog lite emot för mig att plocka upp boken ’Måste jag läsa den här nu, och så ...’, men så måste jag säga att belöningen efteråt var ganska stor, framför allt när vi pratade om den i vår bokcirkel. Okej, ja, men det här var ändå bra.⁸³

Via samtalen begynner romanen å virke igjen. Belønningen romanen gir deltakeren blir direkte knyttet til samtalen om den.

Vi pratade om [romanen] väldigt mycket som en historisk redogörelse av mäns makt över kvinnor. Det är väldigt tydligt i den här boken, och väldigt jobbigt att läsa, otroligt fruktansvärt, det här storhetsvansinnet som den här doktor Eld har. [...] Det är någonting med hans beskrivning av kejsarsnittet. Det är som att han känner att han själv får föda barn.⁸⁴

Leser en det som sies som en form for narrativ utvikling, der deltakerens refleksjon eller bevissthet om romanen hele tiden er til stede, er

det som om motstanden mot boken gradvis slipper taket. Samtalens mer allmenne historiske beskrivelse av menns makt over kvinner evner å skape et resonanserom for en roman som var ”våldigt jobbigt att läsa, otroligt fruktansvärt”. Det er som om samtalens bearbeidelse av romanen beveger deltakeren fra det allmenne ned i det konkrete og åpner romanen som litterær hendelse. Gjennom samtalen blir det mulig for leseren å gjøre seg en erfaring av makten og maktovergrepet i forhold til doktor Eld.

Å oppdage og formidle. Estetisk erfaring

Enhver forberedelse til et møte med andre der en skal vurdere kvalitet, vil tematisere hvordan erfaringen skal formidles. Jeg har vektlagt hvor vesentlig det er å formidle sine erfaringer, beskrevet hvordan en forbereder seg til diskusjonene gjennom å argumentere for seg selv og at i den faktiske samtalen er i kontakt med følelsene romanen har vekket. Avlutningsvis vil jeg knytte noen kommentarer til hvor vanskelig det faktisk kan være å formidle kvalitet, det en har *oppdaget* i lesingen.

For å vite hva en skal velge i ut i en arbeidsprosess med stor lese-mengde, er det å oppdage noe nytt helt vesentlig.⁸⁵ I noen sammenhenger kan det kjennes som om man nærmest ”mates med litteratur”, da er det viktig at noe skiller seg ut.⁸⁶ I et intervju med et medlem i Det litterære Råd, beskrives vurderingsprosessen helt i tråd med Fürsts første fase, nettopp som en estetisk erfaring der en plutselig blir oppmerksom på kvalitet.⁸⁷

Det er veldig merkelig, og det er noe av det som er mystisk og gøy med å holde på med litteratur, nemlig det at man plutselig kommer over noe som har en magi ved seg. [...] Et eksempel på det er [forfatter x sine bøker]. Plutselig kom bare de bøkene, og det var helt sånn [...] De gjør noe helt annet. De forholder seg ikke til det vanlige. Nei, dette ble veldig vanskelig å forklare.⁸⁸

Umiddelbart, men også senere (i intervjuet), er det vanskelig for medlemmet å språkliggjøre det hen erfarer som magi. Kvalitet handler umiddelbart om bokas virkning, uten at dette presiseres annet enn

som kontrast til andre bøker. De bøkene som ”gjør noe helt annet”. I den estetiske erfaringen skiller noe seg ut, en blir oppmerksom på noe, oppdager. Sitatet viser hvordan en erfaring er på vei til å få en form, slik at den kan kommunisere med andre. Den første formidlingen vil kanskje merkes bare som agilitet og bruk av nødvendige småord og fraser: ”det var helt sånn [...] De gjør noe helt annet”. Fordi utsigelsen peker på at dette er kvalitet, blir den også, begynnelsen på en begrunnelse. Det skjer selv om hva som er kvalitet ennå ikke er artikulert som argumenter eller formidlet gjennom verkorienterte kriterier.

Sitatet kan selvsagt også leses opp mot hva som formidles, ikke bare hvordan. Noe av det som formidles er hvor viktig det er å oppdage, se noe en ikke har sett tidligere. Det skjer i det siterte nærmest performativt. Det å oppdage noe nytt blir både formidlet som en estetisk (kroppslig) erfaring, som litterær verdi og som et kriterium for kvalitet. Denne ”plutselige” erfaringen der en oppdager noe nytt gir klare konnotasjoner til noe sublimt, det originale som løfter leseren ut av det vanlige. I originaliteten brytes det en kan forutse (det sedvanlige) med det uforutsette. ”Originality is a marker of time; it denotes the sudden appearance of something where before there was nothing”.⁸⁹ På den måten griper ideen om å oppdage kvalitet – se det som skiller seg ut – inn i fenomenologiske (sansemessige, kroplige), pragmatiske som så vel som litteratursosiologiske sider ved verdsettingen av litteratur. For som kultursosiologen Richard Sennett skriver: ”who is fit to judge originality?”⁹⁰ I min sammenheng vil jeg tilføye: hvem mestrer å formidle originalitet?

Noter

- 1 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna” av Tone Schunesson”, hentet 2024-10-05, <https://www.sverigesradio.se/artikel/lyssnarjuryn-diskuterar-dagarna-dagarna-dagarna-av-tone-schunesson>.
- 2 Danmarks Radio, ”DR Romanprisen. 2022: Og vinderen er...”, hentet 2024-10-15, <https://www.dr.dk/lyd/pi/dr-romanprisen/2022/dr-romanprisen-2022-og-vinderen-er-11532200008>.
- 3 Danmarks Radio, ”DR Romanprisen. 2023: Og vinderen er ...”, hentet 2024-10-15, <https://www.dr.dk/lyd/pi/dr-romanprisen/2023/dr-romanprisen-2023-og-vinderen-er-11032300008>.
- 4 Knut Oterholm, *Kvalitet i praksis. En sammenliknende studie av profesjonelle*

- leseres situerte diskusjoner av litterær kvalitet, Ph.D. avhandling (Oslo: OsloMet, 2019), 339.
- 5 Henrik Fürst, "Making the Discovery: The Creativity of Selecting Fiction Manuscripts from the Slush Pile", *Symbolic Interaction*, vol. 51 (2018:4), 513–532, <https://doi.org/10.1002/symb.360>.
 - 6 I den efferente lese måten er leseren primært opptatt av bruk, hva du kan ta med deg fra lesningen. I den estetiske lese måten "the reader's primary concern is with what happens during the actual reading event". Marie Louise Rosenblatt, *The reader, the text, the poem: The transactional theory of the literary work; with a new preface and epilogue* (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1994), 24.
 - 7 Barbara Herrnstein Smith, "Värde/värdering" i *Litteraturens värden*, Anders Mortensen red. (Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion (2009), 27–38, 31–32.
 - 8 Praksisen der Det litterære Råd avgjør medlemskap gjennom kvalitetsvurdering, er i dag avvirket.
 - 9 Monica Kaasa, "Innkjøpsordningene: Prinsipiell og grunnleggende informasjon om de enkelte ordningene", *ABM-skrift*, (2009:58), 32.
 - 10 De transkriberte samtaler er lett moderert til et mer skriftlig uttrykk.
 - 11 Eksempelmateriale som anvendes fra Det litterære Råd (DNF) og Kulturrådet har vært anvendt tidligere som empiri for min avhandling. Se Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 2019.
 - 12 Sveriges Radio, "De är nominerade till Sveriges Radios Romanpris 2021", hentet 2024-11-10, <https://www.sverigesradio.se/artikel/7645767#:~:text=Sveriges%20Radios%20Romanpris%20og%C3%A5r%20till%20Annika%20Norlin&text=Sveriges%20Radio%20%C3%A4r%20oberoende>.
 - 13 Skol- og Kulturstyrelsen, "Skal jeres bibliotek være med i DR Romanpris i år?", hentet 2024-11-10, <https://slks.dk/omraader/kulturinstitutioner/biblioteker/fakta-om-biblioteker/nyhedsbrev-til-biblioteker/skal-jeres-bibliotek-vaere-med-i-dr-romanpris-i-aar>.
 - 14 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2023".
 - 15 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2022".
 - 16 Liknede synspunkt finnes blant deltaker i svensk kulturråds fagutvalg. Se Lindsköld, 2013, 119.
 - 17 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2022".
 - 18 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2022".
 - 19 Michéle Lamont, *How Professors Think Inside the Curious World of Academic Judgment* (Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2009), 146 ff.
 - 20 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 229.
 - 21 Den norske Forfatterforening, "Vedtekter", Hentet 2025-01-10, <https://www.forfatterforeningen.no/vedtekter-2/>.
 - 22 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 178.
 - 23 Se Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 189 og Linnea Lindsköld, *Betydelsen av kvalitet: En studie av diskursen om statens stöd till ny, svensk skönlitteratur 1975–2009* (Borås: Ph.d. avh.. Valfrid, 2013), 262.
 - 24 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 180.
 - 25 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2022".
 - 26 Den norske Forfatterforening, "Det litterære Råd", Hentet 2025-01-10, <https://www.forfatterforeningen.no/det-litteraere-rad/>.

- 27 Willie van Peer, *Quality of literature: Linguistic studies in literary evaluation* (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008), 2.
- 28 Alisa Marion, Schoenbach, *Pragmatic modernism and the politics of recontextualization*, Doctoral dissertation (Virginia: University of Virginia, 2002), 119.
- 29 John Dewey, *The Later Works, 1925–1953*. Volume 10:1934 (Carbondale: Southern Illinois University Press, 2008), 302.
- 30 John Dewey, *Democracy and education: An introduction to the philosophy of Education* (New York: Free Press / Simon & Schuster, 1997), 5–6.
- 31 Den betydningen Dewey gir forestillingsevnen er han ikke alene om. For en tenker som Hannah Arendt er den helt avgjørende. Hos begge blir formidlingen, som inkluderer andre perspektiv, kjernen i dømmekraften (Dewey, 1916, 1967).
- 32 Raymond D. Boisvert *John Dewey: Rethinking our time* (Albany: State University of New York Press, 1998), 128.
- 33 Boisvert, *John Dewey*, 128.
- 34 John Dewey, 2008, 42; Nathan Crick, *Democracy & Rhetoric: John Dewey on the Arts of Becoming* [Kindle Edition] (Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press, 2012), 164.
- 35 Dewey, 2008, 42.
- 36 Lamont, 2009, 146, 159.
- 37 Lamont, 2009, 107 ff.
- 38 For ikke å stykke teksten unødigg opp, har vi ikke identifisert deltakerne. Når vi markerer samtaler med tankestrek betyr det at nye deltakere tar ordet.
- 39 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 339.
- 40 Yann C. de. Caprona, *Norsk etymologisk ordbok: Tematisk ordnet* (Oslo: Kagge, 2013).
- 41 Deler av resonnementet finnes også i Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 339 ff.
- 42 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2023".
- 43 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 186.
- 44 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2023".
- 45 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 197.
- 46 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 198.
- 47 Fürst, "Making the Discovery".
- 48 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2023".
- 49 Danmarks Radio, "DR Romanprisen 2024: Vinderen kåres", hentet 2024-10-15 <https://www.dr.dk/lyd/p1/dr-romanprisen/2024/2024-vinderen-kaa-res-11032409008>.
- 50 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2024".
- 51 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2024".
- 52 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2022".
- 53 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2022".
- 54 Enighet som uenighet er en store tema som ikke kan gis noen uttømmelse beskrivelse av her.
- 55 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 313.
- 56 Deler av resonnementet finnes også i Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 313 ff.
- 57 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2023".
- 58 Danmarks Radio, "DR Romanprisen. 2023".
- 59 Deler av resonnementet finnes også i Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 249 ff.
- 60 Se Camilla Chams, "Sandro Penna", hentet 2025-02-15, https://snl.no/Sandro_Penna

- 61 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 249.
- 62 Richard Sennett, *Together: The rituals, pleasures and politics of cooperation* (London: Penguin Books, 2012), 19.
- 63 Sennett, 19.
- 64 Oterholm 2019, 250.
- 65 Her refereres det til en samtale som dreide seg om å plukke ut det beste.
- 66 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 340.
- 67 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 340.
- 68 Min erfaring fra observasjoner av slike møter er likevel at uenighet ofte dreier seg om grader av uenighet. Hvordan skal for eksempel forholdet mellom et verks språklige og håndverksmessige kvaliteter på den ene siden og styrken i romanens stoff eller tematikk på den andre vektas. Se Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 315 ff.
- 69 Lamont, 2009, 56.
- 70 Sveriges Radio, ”Dags att rösta – lyssnarjuryn avgör vem som vinner Sveriges Radios Romanpris 2023”, hentet 2024-10-20. <https://www.sverigesradio.se/avsnitt/dags-att-rosta-lyssnarjuryn-avgor-vem-som-vinner-sveriges-radios-romanpris-2023>.
- 71 Dette vil være helt i tråd med en pragmatisk forståelse av kvalitet i tradisjonen fra John Dewey.
- 72 Sveriges Radio, ”Dags att rösta – lyssnarjuryn avgör vem som vinner Sveriges Radios Romanpris 2023”.
- 73 Sveriges Radio, ”Dags att rösta – lyssnarjuryn avgör vem som vinner Sveriges Radios Romanpris 2023”.
- 74 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna”.
- 75 Danielle, Fuller & DeNel, Rehberg Sedo, *Reading Beyond the Book The Social Practices of Contemporary Literary Culture*, (New York: Routledge), 2012.
- 76 En slik dreining kvalitetsvurddringen har jeg tidligere kalt et dybdeestetisk perspektiv på kvalitet, se Knut Oterholm, & Kjell Ivar Skjerdingsstad, ”Mot et mindre språk: Om kvalitetsperspektiv, forlagsredaktører og samtidslitteratur.” I *Litteratursosiologiske perspektiv*, red J. K. Smidt & T. Vold, 168–198 (Oslo: Universitetsforlaget.) 2013, 177 ff.
- 77 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna”.
- 78 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna”.
- 79 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna”.
- 80 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna”.
- 81 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna”.
- 82 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn diskuterar ”Dagarna, dagarna, dagarna”.
- 83 Sveriges Radio, ”Lyssnarjuryn pratar om ”Caesaria” av Hanna Nordenhök”, hentet 2024-10-05, <https://www.sverigesradio.se/artikel/lyssnarjuryn-pratar-om-caesaria-av-hanna-nordenhok>.
- 84 Sveriges Radio ”Lyssnarjuryn pratar om ’Caesaria’”.
- 85 Se Fürst, ”Making the Discovery”, 2018.
- 86 Oterholm, 2019, 310.
- 87 Fürst, 2018, xx.
- 88 Oterholm, *Kvalitet i praksis*, 310.
- 89 Richard Sennett, *The Craftsman* (London: Penguin Books, 2008), 66.
- 90 Sennett, *The Craftsman*, 66.